

XALQ OG'ZAKI IJODI ORQALI BOLALAR NUTQINI O'STIRISH

University of Business and Science o'qituvchisi

Imomova Muazzam Rafiqjon qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarining nutqini o'stirishda xalq og'zaki ijodidan foydalanish mazmunining asosiy yo'nalishlari yoritilgan. Maqolada xalq og'zaki ijodi orqali milliy qadriyatlar yordamida bolalarni to'g'ri tarbiyalashga e'tibor qaratiladi. Taklif etilgan metodik yondashuvlar ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, tarbiyalanuvchi, ma'naviyat, ertaklar, topishmoqlar, maqollar, tez aytishlar, qo'shiqlar

Xalq og'zaki ijodi (folklor) – bu asrlar davomida xalq tomonidan yaratilgan va avloddan avlodga o'tib kelayotgan og'zaki asarlar majmuidir. U bolalar nutqini o'stirishda juda muhim ahamiyatga ega bo'lgan bepoyon xazina hisoblanadi. Bolalar uchun mo'ljallangan folklor namunalari nafaqat ko'ngilochar, balki tarbiyaviy va rivojlantiruvchi vosita hamdir.

Lug'at boyligini oshirish: Ertaklar, topishmoqlar, maqollarda ko'plab yangi so'zlar, tasviriy iboralar va qiyosiy o'xshatishlar mavjud. Bolalar ularni tinglash orqali yangi so'zlarni o'zlashtirib, lug'at zaxirasini boyitadi.

Nutqning grammatik qurilishini shakllantirish: Xalq og'zaki ijodi namunalari tildagi gap qurilishini, so'z birikmalarining to'g'ri qo'llanilishini o'rgatadi. Bolalar ertaklardagi mantiqiy bog'liqlik orqali gaplarning ketma-ketligini tushunadi.

Nutqning ravonligi va ifodaliligini rivojlantirish: Tez aytishlar, she'rlar va qo'shiqlar bolaning talaffuzini yaxshilaydi, nutq apparatini rivojlantiradi. Ertaklarni hikoya qilish nutqning ifodaliligini, intonatsiya va emotsional bo'yqadorligini oshiradi.

Mantiqiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish: Topishmoqlar bolalarni mantiqiy fikrlashga, topqirlikka o'rgatadi. Ertaklar esa ularning tasavvurini, fantaziyasini va ijodiy qobiliyatini rivojlantiradi. Bolalar o'zlari ham ertaklar to'qishga, hikoyalar

tuzishga intiladi.

Tinglab tushunish ko'nikmasini shakllantirish: Ertak yoki hikoyani diqqat bilan tinglash bolaning eshitish xotirasini va diqqatini jamlash qobiliyatini oshiradi. Bu esa nutqni idrok etish va tushunish uchun muhimdir. O'z-o'zini ifodalash ko'nikmasini rivojlantirish: Bolalar ertak qahramonlariga taqlid qilib, ularning dialoglarini qaytarib, o'z nutqini shakllantiradi. Rollarga kirishish orqali o'z fikrlarini erkin ifodalashga o'rganadi.

Bolalar Nutqini O'stirishda Xalq Og'zaki Ijodidan Foydalanish Metodikasi
Ertaklar va afsonalar:

O'qib berish: Bolalarga yoshiga mos ertaklarni ifodali qilib o'qib berish. Harflarni tanigan bolalar bilan birga o'qish. Ertakni hikoya qilish: Bolalarni tinglagan ertakni o'z so'zlari bilan qayta hikoya qilishga undash. Bu ularning nutqini tizimlashtirishga yordam beradi. Ertakni davom ettirish: Ertakning bir qismini aytib, davomini bolalardan o'ylab topishni so'rash. Bu ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi. Ertakni sahnalashtirish: Qo'g'irchoq teatri yoki o'yinlar orqali ertaklarni sahnalashtirish. Bu bolalarning nutqiy faoliyatini va emotsional ifodaliligini oshiradi. Ertak qahramonlari haqida suhbat: Har bir qahramonning xususiyatlari, xulq-atvori haqida savol-javoblar o'tkazish. Topishmoqlar: Aytish va javob topish: Topishmoqlarni aytib, bolalardan javobini topishni so'rash.

O'z topishmog'ini tuzish: Bolalarni o'zlari ham oddiy topishmoqlar tuzishga undash. Bu ularning tasavvurini va so'zlarni bog'lash qobiliyatini rivojlantiradi.

Tez aytishlar:

O'rganish va takrorlash: Bolalarga tez aytishlarni o'rgatish va ularni tez va to'g'ri takrorlashga mashq qildirish. Bu nutq apparatini rivojlantirib, talaffuzni yaxshilaydi.

Tanlovlar o'tkazish: Tez aytishlar bo'yicha kichik tanlovlar o'tkazish bolalarda qiziqish uyg'otadi.

Maqollar va matallar:

Ma'nosini tushuntirish: Maqollarni aytib, ularning chuqur ma'nosini

bolalarning yoshiga mos tushuntirish.

Hayotiy vaziyatlarga bog'lash: Maqollarni real hayotiy vaziyatlar bilan bog'lab hikoya qilish.

"Maqol to'plash": Bolalarni kattalardan maqollar o'rganishga undash.

Allalar va qo'shiqlar:

Kattalar tomonidan aytish: Bolalarga allalar va xalq qo'shiqlarini kuylash. Bu ularning eshitish qobiliyatini, musiqiy idrokini rivojlantiradi.

Birga kuylash: Bolalar bilan birga oddiy xalq qo'shiqlarini kuylash. Bu ularning nutqiy ritmini va ohangini rivojlantiradi.

O'yin jarayonida foydalanish: Barmoq o'yinlari, sanama-aytishlar orqali bolalarni o'yinga jalb qilish va nutqini rivojlantirish.

Tavsiyalar:

Muntazamlilik: Xalq og'zaki ijodi namunalari bilan ishlash muntazam bo'lishi kerak. Har kuni qisqa vaqt bo'lsa ham bunga e'tibor qaratish lozim.

O'yin shakli: Mashg'ulotlarni majburlash emas, balki o'yin shaklida tashkil etish bolalarning qiziqishini oshiradi.

Shaxsiy namuna: Tarbiyachi yoki ota-ona o'zi ifodali va to'g'ri nutq namunasi bo'lishi kerak.

Rag'batlantirish: Bolalarning har bir urinishi, hatto kichik yutuqlari ham rag'batlantirilishi lozim. Bu ularning nutqiy faoliyatga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi.

Oilaviy muhit: Oilada ham xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanishni odat tusiga kiritish lozim. Ertak aytib berish, birga qo'shiq kuylash kabi an'analar nutq rivojlanishi uchun zamin yaratadi.

Bolalar nutqining rivojlanishi ularning kelajakdagi ta'limi va ijtimoiy hayotida muhim o'rin tutadi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarning nutqini o'stirishda xalq og'zaki ijodining o'rni beqiyosdir. Ertaklar, topishmoqlar, maqollar, tez aytishlar, qo'shiqlar kabi xalq og'zaki ijodi namunalarining boyligi bolalarning lug'at boyligini oshirish, nutqini ravonlashtirish, fikrlash qobiliyatini rivojlantirish va madaniy merosimiz bilan tanishtirishda muhim ahamiyat kasb

etadi.

Bo'lajak tarbiyachilarning bu boradagi bilim va ko'nikmalarini shakllantirish zamon talabidir. Pedagogika oliy o'quv yurtlarida talabalarga xalq og'zaki ijodining bolalar nutqini rivojlantirishdagi ahamiyati, undan foydalanish metodlari va shakllari chuqur o'rgatilishi lozim.

Xalq og'zaki ijodining bolalar nutqiga ta'siri:

Lug'at boyligini oshiradi: Ertaklardagi yangi so'zlar, iboralar, tasviriy vositalar bolalarning lug'at zaxirasini boyitadi.

Nutqni ravonlashtiradi: Tez aytishlar, she'rlar bolalarning talaffuzini yaxshilaydi, nutqini tezlashtiradi va ravonlashtiradi.

Fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi: Topishmoqlar bolalarni mantiqiy fikrlashga, o'xshashlik va farqlarni topishga undaydi. Ertaklardagi voqealar esa sabab-oqibat aloqalarini tushunishga yordam beradi.

Grammatik tuzilishni o'zlashtirishga ko'maklashadi: Xalq qo'shiqlaridagi sodda va takrorlanuvchi grammatik shakllar bolalarning til tuzilishini intuitiv ravishda o'zlashtirishga yordam beradi.

Tasavvurni boyitadi: Ertaklar, afsonalar bolalarning xayol olamini kengaytiradi, ijodiy fikrlashga undaydi.

Madaniy meros bilan tanishtiradi: Xalq og'zaki ijodi orqali bolalar o'z xalqining urf-odatlarini, qadriyatlarini, tarixi bilan tanishadilar.

Bo'lajak tarbiyachilarning vazifalari:

Xalq og'zaki ijodining boy xazinasini chuqur o'rganish: Ertaklar, topishmoqlar, maqollar, tez aytishlar, qo'shiqlar va ularning bolalar yoshiga moslarini tanlash ko'nikmalariga ega bo'lish.

Dars jarayonida xalq og'zaki ijodidan unumli foydalanish metodlarini o'zlashtirish: O'yinlar, musobaqalar, sahnalashtirishlar orqali bolalarning faolligini oshirish.

Bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olish: Har bir yosh guruhiga mos keladigan materiallarni tanlash va taqdim etish.

Ota-onalar bilan hamkorlik qilish: Xalq og'zaki ijodining ahamiyatini tushuntirish va uy sharoitida ham foydalanishga tavsiyalar berish.

O'z ustida muntazam ishlash: Yangi metodlar, interaktiv usullar bilan tanishib borish va o'z pedagogik mahoratini oshirish.

Xulosa qilib aytganda, xalq og'zaki ijodi bolalar nutqini o'stirishda eng samarali va tabiiy vositalardan biridir. Undan to'g'ri va tizimli foydalanish bolalarning nutq madaniyatini yuksaltirishga, ularning ma'naviy dunyosini boyitishga va kelajakda komil inson bo'lib yetishishiga xizmat qiladi. Tarbiyachilarning xalq og'zaki ijodi orqali bolalar nutqini o'stirishga qaratilgan bilim va ko'nikmalarini shakllantirish maktabgacha ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Bu orqali biz barkamol avlodni tarbiyalashga, ularning nutqini ravon va boy qilishga, madaniy merosimizni ularga yetkazishga erishamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. Karimov I.A. Halollik va fidoyilik faoliyatimizning asosiy mezonini bo'lsin - T: O'zbekiston, 1994. 8b, 26b.
2. Karimov I.A. Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotining poydevori – T: SHarq, 1997. 56, 42 b
3. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. – T: O'zbekiston, 1999. 48 b
4. Karimov I.A. Tarix xotirasiz kelajak yo'q. Ma'rifat. –1998, 19 avgust
5. Karimov I.A. Hikmatli so'zlari, Inson baxt uchun tug'iladi. T: SHarq, 2001. 9,18,24,26,35,83,85,87,89,104 betlar.
6. «Ta'lim to'g'risida» O'zbekiston Respublikasining Qonuni, Boshlang'ich ta'lim. – 1997, 3-son.
7. Avloniy A, Turkiy Guliston yoxud ahloq. – T: O'qituvchi, 1992.67,89,100,102 betlar.
8. Amir Temur o'g'itlari, - T: Navro'z, 1992. 12,16,18 betlar
9. Axmad YAssaviy «Xikmatlar» G'ofur G'ulom nomidagi

adabiyot va sa'nat nashriyoti.

10. At-Termiziy, Al.Jomie' as-sahih. T: Meros, 1991.36,38,45
11. Abdurauf Fitrat «CHin sevgi» G'ofur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti.
12. Boldirev S. Bolalarni tarbiyalashda ibratning roli to'g'risida. – T:, SHarq, 1979. 12 b.
13. Berdaq SHE'riyatidan T: 1983. 9,30,31 betlar.
14. Jonmatova SH.Ibn Sino ta'lim-tarbiya haqida. – T: Meros, 1980. 14,23 b.
15. Inomova M. Maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy aploqiy tarbiyalashda milliy qadriyatlar. T: O'qituvchi, 216 b.
16. Imomnazarova M., Eshmuhamedova M. Milliy ma'naviyatimiz asoslari. T: Islom Universiteti, 2001.